

ШТО ТРЕБА ДА ЗНАЕМЕ ЗА СЕКСУАЛНО И РОДОВО БАЗИРАНО НАСИЛСТВО ВО УСЛОВИ НА КРИЗА

Што треба да знаеме за сексуално и родовобазирано насилство во услови на криза

Оваа брошура е наменета за сите даватели на услуги (здравствени работници, социјални работници, психолози, полиција), хуманитарни организации и волонтери кои се вклучени во справувањето со хуманитарни кризи.

Брошурата е подготвена во соработка со работната група за подготовка на стандардна оперативна процедура за родово базирано насилство во кризни состојби, со поддршка на канцеларијата на УНФПА во Македонија.

Родово базирано насилство- меѓународна рамка

Родово базирано насилство (РБН) се однесува на кој било штетен акт спротивен на волјата на лицето, кој е базиран врз социјално пропишаните разлики меѓу мажите и жените. Вклучува физичка, сексуална или ментална повреда (насилство) или страдање, закани од тој вид, принуда и лишување од слобода.

Видови/ категории на родово базирано насилство

- 1. Силување:** недоброволна (без согласност), неодобрена пенетрација во вагината, анусот или устата со пенис или со кој било дел од телото. Вклучува и пенетрација во вагината или анусот со предмет.
- 2. Сексуално вознемирување, напад:** кој било акт на сексуален контакт без согласност кој не резултира или не вклучува пенетрација. На пример, обид за силување, недоброволно бакнување, галење или допирање на гениталиите или задникот. Женско генитално осакатување е акт на насилство што влијае врз сексуалните органи и како таков треба да биде класифициран како сексуално вознемирување. Овој тип не подразбира силување, при кое се случува пенетрација.
- 3. Физичко насилство:** акт на физичко насилство кое нема сексуална природа. На пример: удирање, плескање, давење, сечење, туркање, горење, пукање или употреба на кој било тип на оружје, предизвикување непријатност или повреда. Овој тип не вклучува женско генитално осакатување.
- 4. Принуден брак:** брак против волјата на лицето. Под ова се подразбираат и малолетнички бракови, кои се склучуваат на возраст под 18 години.
- 5. Психолошка/ емоционална злоупотреба:** задавање на ментална или емоционална болка или повреда. На пример: закани со физичко или сексуално насилство, заплашување, понижување, присилна изолација, демнење, вознемирување, непосакувано внимание, коментари, гестикулации или пишани зборови со сексуална или заканувачка содржина, уништување на лични вредни работи.
- 6. Трговија со луѓе и сексуална експлоатација:** комбинација на различни типови на РБН кои често се интензивираат во време на криза.

Зошто во кризни состојби се зголемува ризикот од родово базирано насилство?

Во време на криза и кризна состојба многу фактори придонесуваат да се зголемат ризиците и вулнерабилноста на граѓаните, особено на жените, поврзани со родово базирано насилство.

Некои од факторите и ризиците се:

- ◆ Раселување
- ◆ Недостаток на основни ресурси во заедницата
- ◆ Недостаток на заштита во и од заедницата
- ◆ Нарушени општествени сервиси;
- ◆ Нарушена или ослабена инфраструктура;
- ◆ Променети културолошки и родови норми;
- ◆ Зголемена милитаризација;
- ◆ Примена на сексуалната злоупотреба и силувањето како оружје за војување

Кои лица се најранливи на сексуално и родово базирано насилство во време на криза и кризна состојба?

- ◆ Девојки во адолесцентна возраст;
- ◆ Малолетни лица кои се без придружба;
- ◆ Домаќинства на чие чело стои жена;
- ◆ Мажи и жени на поодмината возраст;
- ◆ Лицата кои припаѓаат на етнички /верски малцинства;
- ◆ Лицата со физичка или интелектуална попреченост;
- ◆ Лицата со специфични здравствени состојби (сериозна болест, СПИ / ХИВ-СИДА, бременост и доење);
- ◆ Лицата со претходна историја на сексуално насилство (како жртва и / или сведок, вклучувајќи и брак на рана возраст).

Кои се најважните фактори на ризик за изложеност на сексуално и родовобазирани насилство?

Ризични фактори за родово базирано насилство поврзани со контекстот на лицето:

- ◆ Немање машко присуство (кое би обезбедило заштита, наследување права, општествена прифатеност од страна на заедницата);
- ◆ Немање семејство / врски во заедницата;
- ◆ Немање финансиски средства;
- ◆ Немање можност за задоволување на основните потреби (храна, вода, хигиена, лични предмети, сон и слично);
- ◆ Немање и / или губење на правните документи (во врска со личниот идентитет, родителството, имотот и друго).

Фактори на ризик за родово базирано насилство поврзани со надворешното опкружување:

- ◆ Немање пристап до информации
- ◆ Небезбеден начин на транспортирање, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на:
  - Транспорт во пренатрупани јавни превозни средства какви што се возови и автобуси, без надзор,
  - Транспорт во приватни превозни средства без надзор, каков што е такси-превозот,
  - Нелегален транспорт, на пример, криумчарење,
  - Минување одредени растојанија пешки, без надзор;
- ◆ Злоупотреба на авторитет (бесправно лишување од слобода, неовозможување правна помош и друго);
- ◆ Недоволна безбедност во транзитните центри и во центрите за бегалци, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на:
  - Пренатрупани места,
  - Темни и изолирани места,
  - Недостиг од услуги / капацитети за мажи, жени, деца и лица со посебни потреби (тоалети, простор за спиење, места за дистрибуција на храна и регистрација),
  - Недостиг од надзор на сите места,
  - Несоодветно однесување од страна на хуманитарниот персонал, вклучувајќи сексуално вознемирување и злоупотреба.

Како да препознаам дека лицето е жртва на родово базирано насилство?

Жените и девојчињата одбиваат храна, вода, покажуваат срам да земат хигиенски влошки или други хигиенски средства. Одбивањето да се воспостави контакт со очите, гледањето во под има поголема веројатност да се случи кај жртвите на родово базирано насилство и кај оние индивидуи кои се под ризик. Важно е овие пораки да се пренесат, дури и да нема одговор од другата страна.

Жртвите на родово базирано насилство кои се соочуваат со акутен стрес и кои имаат потреба од психолошка прва помош може да ги имаат следниве знаци и симптоми:

- ◆ Тресење, главоболка, чувствување голем умор, губење на апетит, општа болка во телото;
- ◆ Плачење, тага, депресивно расположение, жалење;
- ◆ Анксиозност, страв;
- ◆ Постојано се на штрек;
- ◆ Загриженост дека нешто лошо ќе се случи;
- ◆ Несоница, кошмари;
- ◆ Раздразливост, бес;
- ◆ Вина, срам;
- ◆ Збунетост, емоционална нечувствителност, нереално чувство или зашеметеност;
- ◆ Изгледа повлечено или пак е целосно вкочанета (не се движи);
- ◆ Не им одговара на другите, не зборува воопшто, дезориентирана е (на пример, не го знае своето име, од каде е или пак каде се наоѓаат);
- ◆ Не е може да се грижи за себе или пак за децата (на пример, не може да пие или јаде, не може да донесе едноставни одлуки).

Жртвата на родово базирано насилство која има потреба од психолошка прва помош **најверојатно нема да побара било каква помош.**

Како можеш да им помогнеш на жртвите на родово базирано насилство?

Многу е важно сите кои нудат помош да знаат да ги препознаат симптомите на акутен стрес и да дејствуваат во согласност со нив. Во вакви случаи сите лица кои нудат помош треба да ги идентификуваат **основните и / или итните потреби** – вклучувајќи ги и оние прашања што може да изгледаат мали или секундарни, но кои жртвата ги перципира како итни и основни и кон нив треба навремено да се одговори. Ова ќе им помогне на жртвите:

- ◆ Да се зголеми довербата кон лицата кои нудат помош;
- ◆ Да се препознаат вистинските потреби;
- ◆ Да се стане посвесен за околината и за можните извори и видови на поддршка кои се достапни.

Понудете придружба (според барањето) до услугите за препраќање што се достапни на местото:

- ◆ Мобилна гинеколошка клиника/ амбуланта;
- ◆ Психолошка прва помош (теренски работници, специјализирани НВО / персонал на повик);
- ◆ Персонал за заштита (УНХЦР / други лица од хуманитарни организации).

Доколку се идентификува случај на родово базирано насилство, давателите на помош треба да и понудат на жртвата да биде придружувана до местото каде што може да добие медицински преглед или пак каде што може да зборува со психолог.

Со индивидуите кои се најпогодени или кои не се подготвени да побараат помош, некои чекори може да помогнат да „се скрши мразот“, особено ако тоа вклучува и некои **дејствија**:

- ◆ „После толку долго патување и толку лошо време може да сте дехидрирани. Ајде да одиме да се напиеме вода. Ајде да одиме да земеме некој хидрантен крем или балсам за усни“;
- ◆ „Дали би сакала некои нови алишта за тебе или за твоите деца? Ајде да одиме заедно да земеме“;
- ◆ „Што чекате тука? Сакате да одиме заедно до...?“

Почитувајте ги желбите, изборот, правата и достоинството на жртвата:

- ◆ Консултирајте се со жртвата за тоа каде сака да побара помош и почитувајте ги нејзините/неговите желби. Не насочувајте ја, не сугерирајте и нешто или на каков било друг начин немојте да и влијаете;
- ◆ Здравствени работници, социјални работници и психолози кои се дел од теренските тимови во транзитните центри се соодветни лица за водење разговори и интервјуа со лица под ризик од родово базирано насилство;
- ◆ Разговорите, интервјуата и истражувањата со лица под ризик секогаш треба да ги водите во услови што обезбедуваат приватност;
- ◆ За разговори, истражувања и интервјуа со лица под ризик / жртви секогаш ангажирајте персонал и преведувачи од ист пол како и жртвата, или согласно желбата на жртвата;
- ◆ Имајте почит и задржете неутрален пристап. Не смејте се и не покажувајте какво било непочитување кон лицето, кон нејзината/неговата култура, семејство или ситуација;
- ◆ Бидете трпеливи; не притискајте за повеќе информации во врска со доживеаното искуство, доколку жртвата не е подготвена да ги даде;
- ◆ Никогаш не вршете притисок за целосно откривање на случајот на насилство – поставувајте само релевантни прашања. (На пример, статусот за девственоста на жртвата не е релевантен и не треба да се дискутира);
- ◆ Избегнувајте да барате од жртвата да ги повторува информациите во повеќе интервјуа.
- ◆ Водете се од принципот на недискриминација при секоја интеракција со жртвите и при давањето на сите услуги.

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗДРАВСТВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

X. E. P. A.

институт за здравствено образование и образование

A Member Association of

IPPF

European Network

International
Planned Parenthood
Federation

CIP

ISBN10 608-4598-55-2

ISBN13 978-608-4598-55-8

EAN 9786084598558